

हेमहाभागौ स्वकृतंभुजःस्वारब्धकर्मभोक्तृन्स्वात्मजान्माशोचतम् किंच जंतवःप्राणिनःसदानासते किंतु अल्पकालमेव तदाऽपि एकत्रनासते किंतुवियुज्यंते यतोदैवाधीनाः ॥ १८ ॥ सदानासतइत्यनेनयदुक्तंजन्ममरणादि तदपिदेहानामेवनात्मनइत्याह भुवीति भूतानिदेहाएवभवन्तिनभवंतिचेत्यर्थः यथाभुविभौमानिघटादीनितद्वत् एतेषुभूतेषुजन्मादिभिर्विक्रियमाणेषुअयमपरोक्षतयाप्रत्यभिज्ञायमानोनविपर्येति विपर्ययंनप्राप्नोति एकरूपएववर्ततइत्यर्थः भौमेषुविक्रियमाणेषुयथाभूस्तथेति एवंविचार्यमाणेसतिनशोकाद्यवकाशः ॥ १९ ॥ अज्ञानतस्तुननिवर्ततइत्याह यथेति यथायथावत् अनेवंविदः एवमजानतः आत्मविपर्ययः देहात्मबुद्धिर्भवति यतोविपर्ययाद्भेदोभवति देहाहंकारेणहिआत्मनिपरि

माशोचतंमहाभागावात्मजान्स्वकृतंभुजः ॥ जंतवोनसदैकत्रदैवाधीनाःसहासते ॥ १८ ॥ भुविभौमानिभूतानियथायांत्यपयांतिच ॥ नायमात्मातथैतेषुविपर्येतियथैवभूः ॥ १९ ॥ यथाऽनेवंविदोभेदोयतआत्मविपर्ययः ॥ देहयोगवियोगौचसंसृतिर्ननिवर्तते ॥ २० ॥ तस्माद्भूदेस्वतनयान्मयाव्यापादितानपि ॥ माऽनुशोचयतःसर्वःस्वकृतंविदतेऽवशः ॥ २१ ॥ यावद्धतोऽस्मिहंताऽस्मीत्यात्मानंमन्यतेस्वदृक् ॥ तावत्तदभिमान्यज्ञोवाध्यबाधकतामियात् ॥ २२ ॥ क्षमध्वंममदौरात्म्यंसाधवोदीनवत्सलाः ॥ इत्युक्त्वाऽश्रुमुखःपादौश्यालःस्वस्रोरथाग्रहीत् ॥ २३ ॥ मोचयामासनिगडाद्विश्रब्धःकन्यकागिरा ॥ देवकींवसुदेवंचदर्शयन्नात्मसौहृदम् ॥ २४ ॥ भ्रातुःसमनुतप्तस्यक्षांतरोषाचदेवकी ॥ व्यसृजद्वसुदेवश्चप्रहस्यतमुवाचह ॥ २५ ॥ एवमेतन्महाभागयथावदसिदेहिनाम् ॥ अज्ञानप्रभवाहंधीःस्वपरेतिभिदायतः ॥ २६ ॥

च्छिन्नेसतिइदंकारास्पदंभिन्नंभवति यतोभेदात्पुत्रादिदेहैर्योगोवियोगश्च ततःसंसृतिःसुखदुःखेइतियावदज्ञानंननिवर्ततइत्यर्थः ॥ २० ॥ एवमुक्तप्रकारेणनैतेतवतनयाः अहंतुतावन्नघातितवान् तथाऽपिअज्ञानदृष्ट्यास्वतनयान्मयाव्यापादितानपिमानुशोचेतिसांत्वयति तस्मादिति अज्ञानाश्रयमेवकर्मवादमाह यतइति ॥ २१ ॥ कथंतर्हिब्राह्मणादिहंतुःतद्वधस्यचप्रायश्चित्तश्रवणं अज्ञानमूलमेवेत्याह यावदिति अस्वदृक् देहाभिमानी तावत्तदभिमानीतस्यदेहस्यहननमात्मनिअभिमन्यमानइत्यर्थः ॥ २२ ॥ श्यालःकंसः स्वस्रोरितिस्वसृशब्देनद्विवचनानुपपत्त्यामिथुनगणनद्वारामिथुनीलक्षणयास्वसृतत्पत्योरभिधानंलिंगसमवायेनप्राणभृतउपधातीतिवद्देवकीवसुदेवयोःप्रत्येकंपादमग्रहीदित्यर्थः श्यालशब्देनवाकथंचिद्वसुदेवाभिधानम् ॥ २३ ॥ आत्मसौहृदंप्रियवादादिनादर्शयन् ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥